

О. В. НАЗАРЕНКО, канд. екон. наук, доц., НТУ «ХП»;
Н.Б. РЕШЕТНЯК, канд. екон. наук, доц., НТУ «ХП»;
О.Ю. ЄГОРОВА, канд. екон. наук, доц., Харківський національний
академія міського господарства, Харків

ПРО РЕАЛЬНІСТЬ СТРУКТУРНИХ ЗМІН В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

У статті наголошується на гострій необхідності для сьогодишньої України реальних, а не половинчастих ринкових реформ. В суспільстві сформовано розуміння нагальності системних реформ у сферах оподаткування, адміністрування бізнесу, судочинства, інвестування пріоритетних галузей економіки задля зростання її ефективності. Значне зниження податкового навантаження дозволить модернізувати виробництво, поліпшити якість продукції вітчизняного бізнесу.

Ключові слова: структурні зміни галузей, системне реформування економіки, визначення пріоритетів розвитку

Вступ. За даними експертів ООН доходи на душу населення в Україні у 2013 році дорівнювали 8,2 тис. дол., що дозволило зайняти лише 109 місце серед країн світу [1]. Бюджетний дефіцит при цьому становив 289 млрд. грн. [2]. До того ж, глибока рецесія економіки у 2014 році значно погіршила ці показники. За різними прогнозами падіння ВВП досягло 6 – 20 % [3].

Україна знаходиться зараз у фокусі уваги всього світу. Якщо вдасться перемогти власну бюрократію, надати економічну свободу головному ресурсу – працюючим людям та залучити іноземні інвестиції, країна зможе швидко розвиватися як незалежна держава. Галузева структура економіки України є дуже неефективною і потребує глибокого реформування. В суспільстві створено умови для нагальних системних ринкових реформ.

Постановка завдання. Ринкові реформи передбачають систему взаємопов'язаних заходів, кожен з яких має бути вбудованим в систему інших. Зміни в оподаткуванні неможливі без ухвалення рішень про спрощення адміністрування бізнесу, а останнє є неможливим без реформування судово-правової системи та люстрації влади. Поки що в Україні деякі спрощення щодо ведення бізнесу були результатом тиску міжнародних інститутів. У центрі економічних реформ лежить спрощення державного регулювання бізнесу та значне зниження податкового навантаження. Українське підприємництво вже не може утримувати зайвих

чиновників. Для модернізації виробництва та поліпшення якості роботи вітчизняному бізнесу держава повинна залишати більше коштів, ніж тепер.

У серпні 2014 року Уряд запропонував з 2015 року скоротити кількість податків з 22 до 9. Але зменшення кількості податків є скоріш номінальним, ніж реальним: скорочення податків відбудеться за рахунок їх укрупнення та зміни назв [3]. Нова Верховна Рада, приймаючи не радикальну податкову реформу, продовжує політику вигнання середнього класу з країни. А саме середній клас є соціальною групою, що підтримує позитивні зміни бізнес-клімату. Для того, щоб податкова реформа привела до зростання надходжень від бізнесу до бюджету, вона має бути дійсно радикальною та послідовною і охоплювати пенсійну, судову, антимонопольну та інвестиційну сфери.

Основна частина. Неefективність галузевої структури економіки України вимагає виявлення пріоритетних галузей і стимулювання державою їх розвитку задля оснащення їх новими технологіями. Структурна перебудова передбачає зміну пропорцій при розміщенні трудових, природних та капітальних ресурсів з метою отримання структури національного продукту, що відповідає внутрішнім потребам країни і сприяє посиленню її позицій у світовій господарській системі. Особливості структурних перетворень в Україні обумовлені такими причинами:

– у розвинених країнах структурні трансформації відбувалися еволюційним шляхом, починалися з галузей, що задовольняють потреби споживачів, а в Україні структурні перетворення відбуваються в умовах скорочення обсягів виробництва, нерозвиненості більшості галузей;

– звичайно дія ринкових законів призводить до переходу від вільної конкуренції до монополій, від індивідуальної до колективної (акціонерної) власності, підвищення державного втручання в економіку і соціального захисту населення. У постсоціалістичних країнах структурна перебудова мала зворотний характер: відбувався відхід від конкурентних засад приватної власності, зростала соціальна нерівність, знижувався ступінь державного втручання в соціальні проблеми;

– в Україні структурна перебудова повинна мати «наздоганяючий» характер, що потребує поступового впровадження технологій, які вже використовуються в розвинених країнах. Для прискорення процесу розвитку важливо створювати «інноваційні полоси» економіки – кластери, орієнтовані на створення інноваційних продуктів, що не мають аналогів у світі;

– структурні трансформації залежать від впровадження досягнень науки і технології, впливу глобалізації та соціалізації економічних процесів;

– структурні перетворення відбуваються в умовах нестачі коштів у національних економічних суб'єктів та постійної потреби в іноземних запозиченнях.

Негативним явищем для України є те, що вона відома в світі як постачальник сировини, що складає більшу частину експорту. Головними складовими української галузевої структури є металургія, видобування мінеральної сировини та сільське господарство. За 2011 – 2013 роки обсяги експорту України зменшувались, наприклад, металургійної продукції – на 11757,6 млн. дол., мінералів – на 3689,1 млн. дол., а продуктів рослинного походження – на 422,5 млн. дол. [4]. Це свідчить, що відносно низькоякісні українські товари перестають конкурувати з високотехнологічними продуктами інших держав.

Досвід показує, що країни, які експортують тільки сировину, займають незначну частку в структурі світового ВВП і мають низькі доходи на душу населення. Щоб змінити статус України на зовнішніх ринках, потрібно диверсифікувати експорт, розвиваючи високотехнологічне виробництво товарів з високою часткою доданої вартості. Зокрема, у металургійній промисловості України необхідно впроваджувати повний цикл виробництва готової металургійної продукції, залучаючи суміжні галузі машино-, судно- та літакобудування, використовуючи наукоємні та перспективні технології. Агрокомплекс у світі на сьогоднішній день також займає не другорядне місце, тому реформи в цій галузі є в Україні вкрай необхідними. Потрібно більш широке впровадження товарних бірж, за допомогою яких виробники могли б орієнтуватися в ринковому середовищі і планувати свою довгострокову діяльність, уникаючи збитків. Треба розширювати агропромисловий профіль країни, стимулюючи переробку м'ясо-молочної та рослинницької продукції, що має більш високу ціну і створює більшу кількість робочих місць.

Експорт українських товарів до Європи у 2014 році зріс на 14 % – повідомляє Міністерство економічного розвитку та торгівлі. Найбільш значними були поставки до ЄС металургійної, хімічної та сільськогосподарської продукції [5]. Зокрема, протягом останніх чотирьох років виробники курятини змогли досягти якості та безпечності продукції, що відповідає європейським вимогам.

Найбільш перспективним напрямом розвитку галузевої структури держави є розробка інноваційних технологій. Україна є одним з лідерів у сфері космічних технологій – це одна з небагатьох країн, які мають повний аерокосмічний цикл, використовуючи власне обладнання і технології. Наші вчені демонструють успішні інноваційні проекти світового рівня, які несуть

великі перспективи для майбутнього країни, тому необхідно стимулювати інвестування саме в ці галузі, що повинні стати рушійною силою економічного росту та підвищення рівня життя населення.

Також в Україні великий потенціал має атомна енергетика, проте їй досі не приділялась належна увага. Атомні електростанції (АЕС) України можуть виробляти більше електроенергії при менших витратах палива (паливна складова становить 25%), а на теплових електростанціях (ТЕС), паливна складова – до 80-85%. [6]. Проте державна влада обмежувала виробництво електроенергії АЕС на користь електроенергії від ТЕС. Постійно зменшувалась її частка у структурі виробництва електроенергії, і якщо в 2012 році вона становила 47%, то у 2013 році понизилася до 43,2%. [7]. Уряд пояснював це благими цілями: необхідністю оплати видобутого вугілля та праці шахтарів. Вирішуючи таким чином соціальні питання у вугільній галузі без проведення назрілих реформ, влада знищувала високотехнологічну інноваційну галузь, якою є ядерна енергетика. З метою утримування середньооптової ціни електроенергії уряд не підвищував тариф для АЕС, що призвело до збитковості державного підприємства «Енергоатом». За умови стимулювання атомної енергетики отримані прибутки можуть бути реінвестовані в будівництво нових реакторів, реконструювання і модернізацію вже існуючих, що дозволило б збільшити обсяги виробництва електроенергії, підвищуючи також їх безпеку. А це дозволить збільшити частку експорту України і забезпечуватиме підвищення платоспроможності держави.

Є великі можливості в розвитку альтернативних видів енергії: видобування сланцевого газу, будівництво сонячних та вітрових електростанцій тощо. Якщо українська економіка буде орієнтуватись на європейські стандарти, її чекає дуже суттєва перебудова. Наприклад, хімічна промисловість базувалась на досить дешевому російському газі і теперішнє незворотне зростання цін на нього призводить до неконкурентних цін на мінеральні добрива з цієї сировини, тому галузь потребує модернізації за найсучаснішими технологіями і створення конкурентного середовища замість існуючого монополізму.

Складні завдання постають перед машинобудуванням. Український військово-промисловий комплекс (ВПК), на який припадає велика частка галузі, є інтегрований у ВПК Росії, що в теперішніх умовах негайно вимагає відмови від постачання компонентів зброї до Росії і освоєння виробництва повного циклу озброєнь. Такий перехід може відбутися тільки за рахунок значних обсягів державного фінансування галузі. Наступним кроком може

стати перенесення високих технологій з військового до цивільного виробництва.

Для розвитку металургійної галузі в Україні наявні всі умови: руда, вугілля, виробнича культура, робітничі й інженерні кадри, морські порти тощо. В цій галузі вже проведено часткову модернізацію. Подальшому підвищенню якості продукції може посприяти налагодження чесної конкуренції між немонополізованими підприємствами всередині країни.

На сьогодні сільське господарство є найперспективнішою галуззю в економіці України. Воно потребує в першу чергу впровадження стандартизації та сертифікації продукції відповідно до європейських і світових зразків.

Перспективною індустрією № 2 може вважатися ІТ-сектор [8], який потенційно має можливість стати джерелом прибутку для економіки. Для того, щоб стати новою «Кремнієвою долиною», в Україні є всі передумови: багато університетів, що постачають талановиті кадри, «креативний клас» і толерантне середовище, яке підтримує сучасну субкультуру авангардних театрів, картинних галерей, музичних груп [9].

Висновки. Для того, щоб ринкові реформи привели до зростання економіки, вони мають бути дійсно радикальними і комплексними. Значне зниження податкового навантаження дозволить модернізувати виробництво, поліпшити якість продукції вітчизняного бізнесу. Необхідно комплексно впроваджувати реформи в податковій, правоохоронній, соціальній (пенсійна, освітня, медична, житлово-комунальна), антимонопольній та інвестиційній сферах.

Доцільні наступні напрямки структурної перебудови України: виділення та стимулювання з боку держави пріоритетних видів виробництв, де Україна має певні досягнення. Це сільське господарство, інформаційні технології, машинобудування, у тому числі виробництво військової техніки. Великі можливості також має розширення сфери туризму, для якого існують сприятливі умови. Слід активніше працювати щодо зниження енергозалежності від Росії шляхом власних розробок внутрішніх родовищ газу і нафти, розвитку альтернативних видів енергії. Необхідним є впровадження енергоощадних технологій в усі види діяльності.

Стан національної економіки та соціальна активність громадянського суспільства вимагають результативності реальних, а не половинчастих ринкових реформ. Але все зазначене вище є можливим лише за умови політичної волі до здійснення реформ і скасування корупційно-олігархічної моделі економіки.

Список литературы: 1. *Блинов А.* Страна второго мира: как попасть в первый эшелон? [Электронный ресурс]// URL: <http://gazeta.zn.ua/finances/strana-vtorogo-mira-kak-popast-v-pervyy-eshelon-.html>. 2. *Лаврысюк Ю.* Міністр економіки Павло Шеремета: Загроза дефолту вже знята [Электронный ресурс]// URL: <http://obozrevatel.com/interview/12578-ministr-ekonomiki-pavlo-sheremeta-zagroza-defoltu-vzhe-znyata.htm>. 3. *Шевченко К.* "Яценюкономика" не "Рейганомика" [Электронный ресурс]// URL: <http://finance.obozrevatel.com/analytics-and-forecasts/81704-yatsenyukonomika-ne-rejganomika.htm>. 4. *Внешняя торговля Украины-2013.* [Электронный ресурс]// URL: <http://forbes.ua/business/1366841-vneshnyaya-torgovlya-ukrainy-2013-infografika>. 5. *Кущніренко Л.* Україна на 14% наростила експорт товарів до ЄС [Электронный ресурс]// URL: <http://agravery.com/ua/ekonomika/show/ukraina-na-14-narostila-eksport-tovariv-do-es>. 6. *Энергоатом за 11 мес. 2013 г. сократил производство электроэнергии на 7.8% — до 75.3 млрд кВтч* [Электронный ресурс]// URL:<http://www.uaenergy.com.ua/post/17289/energoatom-za-11-mes-2013-g-sokratil-proizvodstvo/>. 7. *Дергачева О.* «Ядерная энергетика: донор скорее мертв, чем жив...» [Электронный ресурс]// Зеркало недели. Украина – 2013 – № 37. URL: http://gazeta.zn.ua/energy_market/yadernaya-energetika-donor-skoree-mertv-chem-zhiv-.html. 8. *Аслунд А.* «Какие отрасли убьет "перестройка" украинской промышленности» [Электронный ресурс]// URL: <http://nvua.net/publications/kakie-otrasli-ubet-perestroyka-ukrainskoj-promyshlennosti-anders-aslund-28201.html>. 9. *Сателл Г.* «Сможет ли Украина стать новой Кремниевой долиной» [Электронный ресурс]// URL: <http://nvua.net/opinion/satell/smozhet-li-ukraina-stat-novoy-kremnievoy-dolinyo-23810.html>.

Bibliography (transliterated): 1. *Blynov A.* *Strana vtoroho myra: kak popast' v perviy eshelon?* [Web]// URL: <http://gazeta.zn.ua/finances/strana-vtorogo-mira-kak-popast-v-pervyy-eshelon-.html>. 2. *Lavrysyuk Y.* *Ministr ekonomiky Pavlo Sheremeta: Zahroza defoltu vzhe znyata* [Web]// URL: <http://obozrevatel.com/interview/12578-ministr-ekonomiki-pavlo-sheremeta-zagroza-defoltu-vzhe-znyata.htm>. 3. *Shevchenko K.* *"Yatsenyukonomyka" ne "Reyhonomyka"* [Web]// URL: <http://finance.obozrevatel.com/analytics-and-forecasts/81704-yatsenyukonomika-ne-rejganomika.htm>. 4. *Vneshnyaya torhovlya Ukrayny-2013.* [Web]// URL: <http://forbes.ua/business/1366841-vneshnyaya-torgovlya-ukrainy-2013-infografika>. 5. *Kushnirenko L.* *Ukrayina na 14% narostyla eksport tovariv do YeS* [Web]// URL: <http://agravery.com/ua/ekonomika/show/ukraina-na-14-narostila-eksport-tovariv-do-es>. 6. *Enerhoatom za 11 mes. 2013 h. sokratyl proizvodstvo elektroenerhyu na 7.8% — do 75.3 mlrd kVich* [Web]// URL: <http://www.uaenergy.com.ua/post/17289/energoatom-za-11-mes-2013-g-sokratil-proizvodstvo/>. 7. *Derhacheva O.* *Yadernaya enerhetyka: donor skoree mertv, chem zhiv...* [Web]// Zerkalo nedely. Ukrayna – 2013 – No 37. URL: http://gazeta.zn.ua/energy_market/yadernaya-energetika-donor-skoree-mertv-chem-zhiv-.html. 8. *Aslund A.* *Kakye otrasly ub'et "perestroyka" ukraynskoj promyshlennosti* [Web]// URL: <http://nvua.net/publications/kakie-otrasli-ubet-perestroyka-ukrainskoj-promyshlennosti-anders-aslund-28201.html>. 9. *Satell H.* *Smozhet ly Ukrayna stat' novoy Kremnievoy dolynoy* [Web]// URL: <http://nvua.net/opinion/satell/smozhet-li-ukraina-stat-novoy-kremnievoy-dolinyo-23810.html>.

Надійшла (received) 03.02.2015